

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Toivomme, että lapsiin ja nuoriin kohdistuvan rasismin kitkemiseksi kouluissa ja varhaiskasvatuksessa perustetaan oma seurantaryhmä arvioimaan toimien vaikuttavuutta. Tietopohjaa ilmiöstä tulisi vahvistaa tutkimustiedolla ja ilmiötä seurata paitsi yhdenvertaisuuden myös lapsen oikeuksien toteutumisen kannalta. Seurantaryhmässä voisi olla opetuksen ammattilaisten lisäksi esim. yhdenvertaisuusvaltuutettu, lapsiasianvaltuutettu sekä järjestöjä ja nuorten edustajia.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

-

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

-

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Toimenpideohjelman jokaisella tavoitteella tulisi olla toimen lisäksi mittari seurannan tueksi. Vastuu seurannasta tulisi olla selkeä erityisesti toimissa, joissa on useampi valtiohallinnon toimija edistämässä tavoitetta.

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Yhteiset Lapsemme ry kiittää mahdollisuudesta lausua. Yhteiset Lapsemme ry on rasismia vastaan toimiva lastenoikeusjärjestö, ja keskitymme tässä lausunnossamme erityisesti niihin rassistisiin ilmiöihin ja niin toimiin, jotka liittyvät lapsiin ja nuoriin.

Yleishuomioita toimenpideohjelmaan

Toimenpideohjelmassa on kattavasti kuvailua rasismista ja syrjinnästä sekä sen ilmenemismuodoista perustuen tutkittuun tietoon. Pidämme tärkeänä, että nuoret ovat valittu painopisteeksi toimissa. Itse toimenpiteet eivät kuitenkaan aina linkity tutkittuun tietoon. Esimerkiksi muslimiväestöön kohdistuvaa rasismia ei tunnisteta, vaikka oikeusministeriön vuoden 2021 raportin mukaan sosiaalisessa mediassa esiintyy kaikista eniten islamiin ja muslimeihin liittyvää vihakirjoittelua. Poliisihallituksen viharikosselvityksen (2022) mukaan vakaumukseen liittyvissä viharikoksissa yleisimmin uhrina oli muslimi. Pidämme valitettavana, ettei toimenpideohjelma pidä sisällä antisemitismien torjumisen rinnalla toimia erityisesti muslimivastaisuuden ja heihin kohdistuvan viharikollisuuden kitkemiseksi, vaikka ongelma on laajasti valtionhallinnon tiedossa.

Yhdenvertaisuussuunnittelu on tärkeää, muttei itsessään ole useinkaan riittävä toimi yhdenvertaisuuden edistämiseksi, vaan yhdenvertaisuussuunnitelmien toteutusta tulisi seurata ja siihen tulisi antaa työkaluja ja resursseja. Tiedon lisääminen on tärkeää, muttei johda useinkaan toimiin. Nuorten osalta olisi tärkeää, että määriteltäisiin vaatimuksena, että oppilaitosten yhdenvertaisuussuunnitelmaa laatiessa olisi kuultava ja osallistettava oppilaat/opiskelijat suunnitelman laatimiseen ja sen toimenpanon arviontiin.

Nuorten yhdenvertaisuus toimenpideohjelman läpileikkaavana teemana

Toimenpideohjelman linjauksissa rasismien torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi (3.3) on linjattu, että lisäpanostukset nuorten yhdenvertaisuuteen on toimenpideohjelman läpileikkaava teema. Toimenpideohjelmassa mainitaan ulkomaalaistaustaiset nuoret useaan otteeseen ja erityistoimena nuorten yhdenvertaisuuden parantamiseksi on ehdotettu ETNON vahvistamista.

Ohjelmassa todetaan, että ”toisen ja kolmannen sukupolven ulkomaalaistaustaisten henkilöiden määrä kasvaa jatkuvasti, ja heidän uskonsa yhdenvertaisiin mahdollisuuksiin suomalaisessa yhteiskunnassa on koetuksella syrjintään liittyvien kokemusten johdosta.” Haluamme tuoda esille, että monet rodullistetut nuoret, jotka ovat syntyneet Suomessa, kokevat olevansa suomalaisia ja toivomme hartaasti, että valtionhallinto käsittäisi heidät suomalaisina eikä ulkomaalaistaustaisina. Termi ”kolmannen sukupolven ulkomaalaistaustainen” antaa ymmärtää, että nämä ihmiset eivät olisi suomalaisia. Siksi olisikin erittäin toivottavaa, että tässä kohtaa toimenpideohjelmaa käytettäisiin mieluummin muita termejä, esim. ”henkilö, jonka vanhempi tai isovanhempi on syntynyt ulkomailla”. Uusintamalla tätä ajatusta tulee tämä toimenpideohjelma vahvistaneeksi tätä rassistista ja vahvasti ulossulkevaa ajattelutapaa. Rasismia kokevat Suomessa he, joita ei mielletä ”suomalaisiksi” esimerkiksi ihonvärin, nimen tai oletetun kulttuuritaustan perusteella.

Suomen kansainvälisiä sopimusvelvoitteita seuraavat valvontaelimet ovat kehottaneet Suomea panostamaan ETNON toimintaan, mikä sinänsä on kannatettava toimi. Haluamme kuitenkin tuoda esille, että ETNO ei elimenä ole tavoittanut aikaisemmin kovinkaan hyvin nuoria, eikä sen jäsenenä ole nuoria tai nuorten perustamia järjestöjä. Rasismien kokemukset eivät myöskään liity etnisyyteen tai etniseen identiteettiin, vaan ihonväriin sekä oletettuun etnisyyteen, kulttuuriin ja uskontoon. Rasismia kokevat tietenkin Suomessa myös ulkomaalaiset ja eri etnisiin ryhmiin itsensä identifioituvat ihmiset mutta nämä toimenpideohjelmassa mainitut ”kolmannen sukupolven ulkomaalaistaustaiset nuoret”, joiden esimerkiksi isovanhempi on tullut yli 30 vuotta sitten Suomeen, eivät todennäköisesti pidä ETNOa ja ETNON jäseniä heidän asiaansa edistävänä tai heitä edustavana elimenä. Pitäisimme siksi tärkeämpänä, että erityisiin toimenpiteisiin nuorten yhdenvertaisuuden edistämiseksi ja myös dialogiin panostettaisiin siellä, missä nuoria tavoitetaan eniten - eli peruskouluissa ja toisen asteen oppilaitoksissa sekä välillisesti opettajien ja kasvattajien koulutusten kautta. Mikäli ETNON tavoitteeksi asetetaan nuorten osallisuuden lisääminen ETNON toiminnassa, voimme osallistua tähän kehittämistyöhön omalla panoksellamme, jotta tavoite voidaan saavuttaa.

Kommentit lukuun 5 Kasvatus ja koulutusjärjestelmä sekä kulttuuri- ja nuorisopolitiikka

On hyvä, että koko koulutusjärjestelmän kattava tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kehittämisohjelma suunnitellaan ja toteutetaan. Toivomme, että järjestöt, tutkijat ja muut asiantuntijat pääsevät mukaan tähän työhön ja työ resursoidaan siten, että muutosta tapahtuu rakenteellisella tasolla julkisella sektorilla ja järjestöjen tuottamia täydentäviä toimia tuetaan.

Työssämme nuorten ja lasten parissa kouluissa ja varhaiskasvatuksessa, olemme havainneet, että lapset ja nuoret ja heidän huoltajansa kokevat arkipäiväistä rasismia jatkuvasti näissä palveluissa. Tätä oppilaitoksissa ja varhaiskasvatuksessa ilmenevää rasismia olisi tutkittava tarkemmin ja ehdotamme, että se lisätään tutkimusteemaksi kohtaan 4.3. jotta toimilla olisi riittävä tietopohja.

Oppilaitoksissa tarvitaan selkeitä malleja niin opettajille kuin muulle henkilöstölle tilanteisiin, jossa epäillään rasismia. Monet kasvattajat kokevat, ettei heillä ole välineitä puuttua ja selvittää epäselviä arjen tilanteita, joihin saattaa liittyä rasismien kokemukset. Siksi antirasismi ja arjen työkalut rasismien torjuntaan, sekä rasismia kokevien lasten ja nuorten tukemiseen, tulisi olla läpileikkaavana teemana opetuksessa ja opettajankoulutuksessa. Opettajien koulutus aiheesta tulisi olla jatkuvaa ja kaikkia velvoittavaa, koska yhdenvertaisuuden toteutuminen ei saisi jäädä vain aiheesta kiinnostuneiden opettajien asiaksi.

Työssämme lasten ja nuorten kanssa havainneet, etteivät he luota siihen, että aikuiset koulussa ottaisivat rasismien kokemukset tosissaan, ja että niihin puututtaisiin hanakasti erityisesti silloin, jos aikuisten toiminta koetaan rasistiseksi. Siksi suosittelemme, että Suomeen rakennetaan yhdenmukainen järjestelmä osana koulujen yhdenvertaisuussuunnittelua, joka velvoittaa

oppilaitoksia luomaan tavan, jolla oppilas voi ilmoittaa koulussa koetusta rasismista turvallisella tavalla. Järjestelmän ja sen avulla tehty prosessi tulisi olla kaikkien oppilaiden tiedossa. Oppilailla tulisi olla tiedossa, kenen luokse kääntyä, jos kokee rasismia kouluissa sekä miten koulu käsittelee asiaa. Oppilaalla tulisi myös olla tieto, mihin olla yhteydessä, jos kokee, ettei koulu ole ryhtynyt riittäviin toimiin rasismin ja syrjinnän kitkemiseksi. Yksi hyvä keino edistää luottamusta ja rasismin torjuntaa kouluissa olisi osallistaa oppilaat ja opiskelijat koulun yhdenvertaisuussuunnitelman tekoon sekä yhdenvertaisuussuunnitelman toteutumisen seurantaan ja arviointiin. Itse suunnitelman teossa olisi tärkeää kuulla niitä lapsia ja nuoria, joiden kohdalla yhdenvertaisuus ei toteudu. Ehdotamme, että yhdenvertaisuusvaltuutettu voisi seurata rasismia ja syrjintää oppilaitoksissa ja arvioida toimenpiteiden vaikuttavuutta.

Kaiken kaikkiaan toimenpideohjelma sisältää hyviä toimia mm. varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuussuunnittelun avuksi tuotettavan selvityksen. Olisikin kuitenkin toivottavaa, että tavoitteeksi lisättäisiin selvityksen teon lisäksi suositusten levittäminen kuntiin ja suositusten toimien arvioinnin ja seurannan, sekä konkreettisen tue varhaiskasvatukseen yhdenvertaisuuden kehittämiseksi. Yhdenvertaisuussuunnittelu jää liian usein suunnitelmatasolle, kun konkreettiset arjen työkalut, mittarit puuttuvat ja toimien seuranta puuttuvat. Yhteiset Lapsemme ry tuottaa tietoa ja työkaluja varhaiskasvatuksen rasismin vastaiseen työhön ja on mielellään mukana viemässä konkreettisia malleja laajemmin valtakunnalliseen tietoisuuteen.

Mannerström Katja
Yhteiset Lapsemme ry